

6. Кручинина И. Н. Структура и функции сочинительной связи в русском языке / Ирина Николаевна Кручинина. — М. : Наука, 1988. — 209 с.
7. Попова И. А. Сложносочиненное предложение в современном русском языке / И. А. Попова // Вопросы синтаксиса современного русского языка. — М. : Учпедгиз, 1950. — С. 355—396.
8. Смеречинський С. Нариси з української синтаксису у зв'язку з фразеологією та стилістикою : [фотопередрук з післясловом Олекси Горбача. — Мюнхен, 1990] / Сергій Смеречинський. — Харків : Рад. школа, 1932. — 283 с.
9. Ткачук Т. П. Функціонально-семантична категорія допустовості в сучасній українській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філолог. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Т. П. Ткачук. — К., 2009. — 20 с.
10. Украинская грамматика / [В. М. Рusanовский, М. А. Жовтобрюх, Е. Г. Городенская, А. А. Грищенко]. — К. : Наук. думка, 1986. — 360 с.
11. Холодов Н. Н. Сложносочиненные предложения в современном русском языке / Николай Николаевич Холодов. — Смоленск : Изд-во СГПУ, 1975. — Ч. 1. — 165 с.
12. Ширяев Е. Н. Бессоюзное сложное предложение в современном русском языке / Евгений Николаевич Ширяев. — М. : Наука, 1986. — 223 с.

Статья посвящена анализу особенностей формально-синтаксической и семантико-синтаксической структуры сложносочиненных предложений интенсивной противительно-уступительной семантики, а также средств усиления противительно-уступительных отношений – интенсификаторов уступительного значения.

Ключевые слова: сложносочиненные предложения, противительно-уступительные семантико-синтаксические отношения, интенсификаторы уступительного значения, структурные элементы.

This article is devoted to analysis peculiarities of the formal and semantic structure of the complex compound sentences with adversative and concessive semantic, to research indicators of intensification of concessive meaning.

Key words: complex compound sentences, adversative and concessive relations, intensification of concessive meaning, elements of structure.

УДК 81'367.625.3:81'367.633:[81'.367.332]

С. П. Галаур

ПРЕФІКСАЛЬНО-ПРИЙМЕНИКОВА КОРЕЛЯЦІЯ СЕМАНТИЧНОГО ТИПУ “КОНТАКТНА ЛОКАЛІЗАЦІЯ: ЗОВНІШНІЙ КОНТАКТ: НАПРЯМ РУХУ НА ПОВЕРХНЮ ЛОКАТИВНОГО ОРІЄНТИРА”

У статті проаналізовано семантико-синтаксичну організацію речень із префіксально-прийменниковою кореляцією значеннєвого різновиду «контактна локалізація: зовнішній контакт: напрям руху на поверхню локативного орієнтира», вирізняючи безпосередній та опосередкований типи цієї кореляції, встановлено її основні моделі й субмоделі.

Ключові слова: префіксально-прийменникова кореляція дієслівного предиката, безпосередній / опосередкований вияв префіксально-прийменникової кореляції, локативний орієнтир, директивні відношення.

Проблема семантичної взаємодії між префіксами й прийменниками, кваліфікованої українськими мовознавцями як «префіксально-прийменникова кореляція», хоч і викликала стійкий інтерес у дослідників упродовж XIX-XX століть, однак і сьогодні постає ще не розв'язаною до кінця. Найгрунтовніше висвітлила це питання В.Г. Войцехівська [4]. Вона, зокрема, виявила особливості прийменникового керування префіксальних дієслів, схарактеризувала структуру та семантику словосполучень із префіксально-прийменниковою кореляцією з позиції теорії про сильний / слабкий тип зв'язку. Основні теоретичні засади співвідношення префікса та прийменника різнобічно викладені в працях І.Р. Вихованця [2], Н.П. Гальони [5]. М.І. Степаненко описав явище префіксально-прийменникової кореляції на тлі сучасної наукової парадигми, що пропагує погляд на речення як багаторівневу синтаксичну одиницю [9]. Цей учений сформував уявлення про кореляцію префіксів та прийменників, яка присутньо впливає на формально-граматичну й семантичну будову речення, визначає його компонентний склад.

Метою пропонованої статті є дослідження кореляції семантичного типу «контактна локалізація: зовнішній контакт: напрям руху на поверхню локативного орієнтира», що встановлюється між префіксом дієслівного предиката й прийменником, який разом із субстантивною словоформою заповнює в реченні припредикатну позицію. Поставленою метою передбачені такі завдання: простежити специфіку формування семантико-синтаксичної структури речень з вирізненим значеннєвим різновидом префіксально-прийменникової кореляції й ідентифікувати в них основні її моделі та субмоделі.

Особливістю речень із семантичним описом «напряму руху на поверхню локативного орієнтира» є вживання префіксальних дієслів руху, переміщення, каузально-моторної дії та іменників – складників припредикатного правобічного компонента, що належать до різних лексико-

семантичних розрядів. Типовими заповнювачами позиції справа виступають лексеми – назви обмежених просторів, типів покриву, функційних територій, частин тіла людини або іншої живої істоти, відкритих транспортних засобів та їхніх частин: *Внезабарі [русалки] вибралась на берег і подалась у темну гущавину лісу* (Ю. Покальчук); *Невидима рука висмикнула вас зі слизоти і винесла на тверде?* (В. Діброва); *Пан Миколай, чоловік значного віку і сухорлявий, вийшов на город нарвати м'яти для чаю* (В. Кожелянко); *Двоє птицями вилетіли на коней* (І. Багрянний); *Марія з українських степів упала б мені на груди, зайшлася у риданнях, безпорадна і безборонна перед жахливою стихією смерті ...* (П. Загребельний); *Передав Сулима Січ наказному отаманові й рано-вранці, зібравши із собою дві з половиною тисячі добірного товариства, зійшов на палубу найбільшої чайки, щоб оглянути все військо* (А. Кащенко). Для синтаксичних структур з аналізованими припредикатними поширювачами характерною є вказівка на те, що рух досягає поверхні предмета – локативного орієнтира. З-поміж іменників, що формують напрямково-локативний поширювач, функційне ядро становлять номени об'єктів, для досягнення яких слід піднятися вгору (*танок, дах, дерево, сходинки, сцена*) або назви локативних орієнтирів, розташованих нижче вихідного пункту руху (*земля, підлога, трава*), пор.: *Великий стрілець він був і не боявся ні тучі, ні грому: йому дикий жеребець вухо відкусив, і якби не зліз на дерево, то й носа не було б!* (А. Кащенко) і *Марія випустила створіння на підлогу* (В. Яворівський). Семантика речення з таким припредикатним поширювачем зазнає конкретизації значенневою характеристикою —напрям руху на поверхню локативного орієнтира, що знаходиться на вертикальній осі: напрям руху знизу вгору або напрям руху згори вниз”. На особливу увагу заслуговує іменник *місце*, який, реалізуючи семантику —прості поверхні, зайнятий ким- або чим-небудь”, обов’язково вимагає після себе атрибутивного поширювача: ... [Данилко з прадідом] *ось ніби на найвище вийшли місце* (Ю. Яновський); *Злива не примусила поворушитися невідомого, відповзти на сухе місце* (Одеські вісті, 13 вересня 2007); *Майже ціле село перебирається на нове місце, в кожному разі ті, хто хоче тихо жити в лісі* (Ю. Покальчук). Інколи субстантив *місце* має імпліцитний характер. Замість нього в реченні може виступати іменник, —узначенневій структурі якого індиферентною є сема —поія” [8, 208]: [Мама] *Вийшла на сонце* (У. Самчук) (місце, відкрите для впливу сонячної енергії); *Посланець вивалився на осоння* (О. Забужко) (незатінене місце, освітлюване сонцем).

Реченням із планом змісту —напрям руху на поверхню локативного орієнтира” здебільшого властива кореляція моделі **pref ↔ rper[на]**. Прийменник *на*, що виконує свою —ряму функцію” площинної локалізації, —хугує показником дії на поверхню ... чого-небудь” [1, 20–21]. Повний вияв безпосередньої кореляції **pref[на-] ↔ rper[на]** не типовий, оскільки префікс *на-* репрезентує насамперед значення квантитативності, яке лише інколи може бути ускладнене просторовою семою —антакт із локативним орієнтиром, точніше, із його поверхнею”: *Мухи налетіли на обличчя* (В. Шевчук); [Вони] *На жаровню наклали сухих смоляних дров, хмизу, березової кори, ще й брали запас з собою в байду* (І. Багрянний); *На блакитні очі в білявого Василька набігли сльози* (М. Коцюбинський); *Чотири молотобойці насіли на руки з усієї сили* (І. Багрянний).

Невисокий ступінь продуктивності характерний і для синтаксичних структур із кореляцією **pref[за-] ↔ rper[на]** та **pref[при-] ↔ rper[на]**: *Пішла баба до хати, залізла на піч і стогнала* (Є. Гуцало); *От і знову він збивав її з власного трибу, затягував кудись на плитке* (О. Забужко); ... *Аліна тихо приземлилась на палубу* (О. Забужко); *Коли на крилах хмари злотні На землю вечір принесли, Вони летять у верхогір'я І там солодкий спокій п'ють* (О. Олесь). У них досить часто спостерігаємо конкретизацію семантики —напрям руху на поверхню локативного орієнтира” вказівкою на вертикальну локалізацію. Особливістю кореляції **pref[при-] ↔ rper[на]** є те, що вона зазвичай фіксує напрям руху згори вниз, а не знизу вгору. Таке явище Л. Ферм пояснює екстралінгвальними чинниками. —Прфікс *при-*, – твердить дослідниця, – передбачає подолання відстані, тому вирази, наприклад, *прилізти на дах, прийшов на сходинки* тощо не зовсім гармонійні. Враження таке, що на дах і на сходинки переміщення розпочалося ще на сусідній вулиці” [10, 107].

Коли релевантною виступає інформація про те, що суб'єкт / об'єкт змінив своє місцеперебування, очевидною є кореляція **pref[пере-] ↔ rper[на]**: ... [Федір] *переплив на протилежний берег* (В. Яворівський); *Юра перекотився на бік, на живіт* (Т. Литовченко); ... *Ігор звелів дружинникам і воям пересісти на свіжих запасних коней* (В. Малик); *Ведмежаті набридло сидіти на столі, воно перелізло на ослін, сп'ялось до стіни і почало порядкувати* (І. Багрянний); *Ми переступили з порога на доріжку* (Марко Вовчок).

Реалізація значення —нарям руху на поверхню локативного орієнтира” найчастіше пов'язана з опосередкованим префіксально-прийменниковим узгодженням на зразок **pref[з-/зі-/зо-/із-/ізі-/с-/іс-] ↔ rper[на]**. Така кореляція бере участь у формуванні відтінків —нарям

руху на поверхню локативного орієнтира, що знаходиться на вертикальній осі: напрям руху згори вниз” та —напрям руху на поверхню локативного орієнтира, що знаходиться на вертикальній осі: напрям руху знизу вгору”. Пор.: *Горобець, мляво стріпуючи крильцями, злетів на підлогу і принишк у кутку, поник головою, сіпає дзьобком* (В. Яворівський); *Зараз, коли він [Волин] спав, воно [волосся] звисало на стовбур дерева розкішними пасмами* (Ю. Покальчук); *Дружина сповзає на стілець* (В. Діброва); ... [сльоза] *скотилася йому [Дмитрику] на обличчя* (М. Коцюбинський) і ... *зійшов на небо повний місяць (Ю. Покальчук); Він жив один в своїй пустелі, В краю думок і мрій своїх, На мить одну злітав на скелі І знов для неба кидав їх (О. Олесь); Вона [—жішка], правда, доброго лошака візьме в зуби, скине собі на хребет та й занесе грець його знає куди* (І. Багряний).

Активно виявляє себе й кореляція $\text{pref[ви-]} \leftrightarrow \text{pref[на]}$: ... *легенький вітер шамотів у дикому малиннику й виганяв на трави табуңці зелених хвиль* (М. Хвильовий); *Дівчина, чорнява та рум'яна, як калина, встала, щоб вискочити на берег* (І. Нечуй-Левицький); ... *на землю випали холодні дощі* (М. Хвильовий); ... *вийде злодій на шлях погулять з ножем у халяві ...* (Т. Шевченко). Вона вказує на те, що рух спрямовано в більш відкритий простір. Функціонування розглядуваної кореляції досить часто пов'язане з вираженням додаткового значення —напрям руху знизу вгору”: *Грицько збігає по сходах, вискакує на обтягнуте вепровою шкірою сідло своєї —Яи” і вилітає з двору* (В. Яворівський); ... *комашинка якимсь чудом ловко видряпувалась на самий гребінь кучугури* (В. Винниченко); *Він бігав наввипередки з вітром, Він вилазив на грушу і рвав у пазуху гнилиці* (І. Драч); ... [Лодиженко] *виволік колеса на рейки* (І. Ле). Привертає увагу той факт, що формант *ви-* в аналізованих реченнях хоч і належить до префіксів аблативного типу, проте, указуючи на короткочасність руху, програмує обов'язковий просторово-напрямоквий поширювач із семантикою —*фніш*”.

Із прийменником *на* в смислове співвідношення може вступати префікс *від-/віді-/відо-/од-/оді-*, надаючи дієслову-предикату різних значень, зокрема —*вїхиляти(ся) назад*”, —*відкакувати, відпадати внаслідок удару, поштовху*”, —*оставити що-небудь куди-небудь*”: ... *одкинулася на спинку крісла Людмила* (В. Яворівський); *Ярина повним розпуки рухом заламує руки й відкидає назад, на зелену стіну винограду свою біляву голівку* (М. Коцюбинський); ... *він [спекулянт] з усіма своїми шкребками відлетів на брук сторчкака* (О. Гончар); ... *він відніс горнятко на стіл та насипав в миску юшки* (М. Коцюбинський).

Співвідношення на префіксально-прийменниковому зрізі $\text{pref[в-/у-]} \leftrightarrow \text{pref[на]}$ уможливило маркування додаткового відтінку —напрям руху на поверхню локативного орієнтира, що знаходиться на вертикальній осі: рух згори вниз”. Характерно, що префікс *в-/у-* реалізує тут аблативне значення, успадковане від давнього прийменника *у*, який слугував —*уролі префікса ... на означення віддалення або відокремлення від чогось*” [7, 19]: *Рада вронила на землю порожнє відро* (О. Забужко); *На траву лебідка впала* (Н. Забіла); ... *на долоню пелюстка впаде* (М. Сингаївський); *На шию впав удар сокири* (В. Сосюра).

Семантику —напрям руху на поверхню локативного орієнтира, що знаходиться на вертикальній осі: рух згори вниз” реалізують також речення з виявом префіксально-прийменникової кореляції $\text{pref[о-/об-/обі-]} \leftrightarrow \text{pref[на]}$, оскільки префікс може позначати дію, —*жа* призводить до переміщення предмета вниз від місця його попереднього розташування або руху від якоїсь точки донизу” [7, 112]: *І сиплеться з неї [груші] цвіт, вся земля вже застелена, пелюстки осідають на голову, на плечі, потрапляють на уста* (Є. Гуцало); *Рада машинально опустила на долівку відро з водою* (О. Забужко); ... *голуби на землю обривались* (О. Олесь); *Вона [Любава] схитнулася і важко осіла на долівку* (В. Малик). Принагідно зауважимо, що префікс *о-/об-/обі-* виконує директивну функцію лише зрідка, домінантною ж для нього є сема —*місце*”. Він корелює з прийменниками *навколо, довкола, доко́ла, навкруг, навкрузи, круг, кругом, довкіл, вколо, вкруг, окіл*, а також їхніми стильовими варіантами виразного розмовно-побутового характеру *о́круг, о́круги, до́вкруги, до́вкруж, доо́кіл*, які вказують на перебування навколо локативного орієнтира, і виступає разом із ними засобом репрезентації не динамічної, а статичної просторової семантики речення, зокрема її видової характеристики —*їд* відбувається з усіх боків локативного орієнтира”.

Префікс *о-/об-/обі-* може сполучатися з дієсловами-предикатами активної фізичної дії, корелюючи при цьому з прийменником *об*. У реченнях із префіксально-прийменниковим співвідношенням цього різновиду виникають синкретичні інструментально-просторові відношення: —*західний із прийменником о (об) може виражати значення інструментальності і при цьому місця зіткнення, дотику, контакту, хоча просторове значення дуже затемнене, відсувається на задній план*” [3, 102]. Обов'язковий правобічний поширювач структурують іменники з ідентифікувальною ознакою —*поверхня*”: ... [дід] *взяв одну [грушу], обтер об рукав білої сорочки й почав їсти*

(О. Довженко); *Він [Фесенко] вискочив на сухе місце й почав обтрушувати хусточкою панталони та ботинки та обтирати об траву підосви* (І. Нечуй-Левицький); ... *один зі шпанят вибіг, підібрав мішок, шапку обтрусив об коліно і, злодійкувато озирнувшись, сунув її у кишеню* (Зоря Полтавщини, 28 квітня 2010). Ці синтаксичні конструкції вступають у синонімічні відношення з реченнями, у яких замість прийменниково-відмінкової форми функціонує орудний інструментальний (*обтер об рукав* → *обтер рукавом, обтирати об траву* → *обтирати травною, обтрусив об коліно* → *обтрусив коліном*). Відсутність префіксально-прийменникової кореляції в них уможливорює кваліфікування власне-інструментальних, а не синкретичних відношень.

Що ж до динамічного плану змісту —напрям руху на поверхню локативного орієнтира”, то його демонструє й кореляція $\text{pref}[\text{про-}] \leftrightarrow \text{rper}[\text{на}]$, позначаючи шлях руху суб’єкта / об’єкта: ... *проходить князь Альбрехт на вказане йому місце* (В. Винниченко); ... *теплим молоком душа моя пролялась на жито золоте твоїх дзвінких пісень* (В. Сосюра).

У реченнях із семантичною характеристикою —напрям руху на поверхню локативного орієнтира” правобічний поширювач може набувати форми —по+ місцевий відмінок”, яка сигналізує про розміщення, поширення на поверхні локативного орієнтира й виступає —семантичним синонімом сполучення на + м.в” [6, 61]. Синтаксичні конструкції, у яких функціонує префіксально-прийменникова кореляція $\text{pref} \leftrightarrow \text{rper}[\text{по}]$, описують рух / переміщення кількох суб’єктів / об’єктів з однієї точки на поверхню відразу декількох точок. Це відбувається за умови сполучення дієслова з префіксом *роз-/рози-*: ... *напірці сполоханою голубиною зграйкою спурхнули з столу і розлетілися по підлозі* (О. Гончар); *Зайшовши, мої —днокласники” розсілися по своїх місцях* (Волинь, 12 жовтня 2006); ... *коли помітив – вони [черв’яки] розповзлися по всьому берегу* (В. Нестайко).

Отже, у реченнях із префіксально-прийменниковою кореляцією семантичного типу —контактна локалізація: зовнішній контакт: напрям руху на поверхню локативного орієнтира” функцію предиката найчастіше виконують дієслова руху, переміщення, каузально-моторної дії. Репрезентантами припредикатної позиції є іменники різних лексико-семантичних розрядів. У межах аналізованого семантичного типу префіксально-прийменникової кореляції можна вичленувати моделі $\text{pref} \leftrightarrow \text{rper}[\text{на}]$ та $\text{pref} \leftrightarrow \text{rper}[\text{по}]$. Перша з них орієнтована на широкий спектр субмоделей: $\text{pref}[\text{на-}] \leftrightarrow \text{rper}[\text{на}]$, $\text{pref}[\text{за-}] \leftrightarrow \text{rper}[\text{на}]$, $\text{pref}[\text{при-}] \leftrightarrow \text{rper}[\text{на}]$, $\text{pref}[\text{пере-}] \leftrightarrow \text{rper}[\text{на}]$, $\text{pref}[\text{з-/зі-/зо-/із-/ізі-/с-/іс-}] \leftrightarrow \text{rper}[\text{на}]$, $\text{pref}[\text{ви-}] \leftrightarrow \text{rper}[\text{на}]$, $\text{pref}[\text{від-/віді-/відо-/од-/оді-}] \leftrightarrow \text{rper}[\text{на}]$, $\text{pref}[\text{в-/у-}] \leftrightarrow \text{rper}[\text{на}]$, $\text{pref}[\text{о-/об-/обі-}] \leftrightarrow \text{rper}[\text{на}]$. Друга ж представлена лише субмоделлю $\text{pref} [\text{роз-/рози-}] \leftrightarrow \text{rper}[\text{по}]$.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондаренко В.С. Предлоги в современном русском языке / В.С. Бондаренко. – М. : Учпедгиз, 1961. – 75 с.
2. Вихованець І.Р. Прийменникова система української мови / І.Р. Вихованець. – К. : Наук. думка, 1980. – 286 с.
3. Вихованець І.Р. Синтаксис знахідного відмінка в сучасній українській літературній мові / І.Р. Вихованець. – К. : Наук. думка, 1971. – 120 с.
4. Войцехівська В.Г. Придієслівне керування в сучасній українській мові (Словосполучення з префіксально-прийменниковою кореляцією) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук / В. Г. Войцехівська. – К., 1969. – 18 с.
5. Гальона Н.П. Вияв валентних властивостей предиката у сполуках з префіксально-прийменниковою кореляцією / Н.П. Гальона // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови : [зб. наук. праць / відп. редактор. А.П. Грищенко]. – К. : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2006. – Випуск 2. – С. 43-54.
6. Іваненко З.І. Система прийменникових конструкцій адвербіального значення / З.І. Іваненко. – К.; Одеса : Вища школа, 1981. – 143 с.
7. Ільїн В.С. Префікси в сучасній українській мові / В.С. Ільїн. – К. : Вид-во АН УРСР, 1953. – 167 с.
8. Селивєрстова О.Н. Семантическая структура предлога *на* / О.Н. Селивєрстова // Исследования по семантике предлогов : [сборник статей / отв. ред. Д. Пайар, О.Н. Селивєрстова]. – М. : Русские словари, 2000. – С. 189-242.
9. Степаненко М.І. Просторові поширювачі у структурі простого речення : [монографія] / М.І. Степаненко. – Полтава : АСМІ, 2004. – 463 с.
10. Ферм Л. Выражение направления при приставочных глаголах перемещения в современном русском языке. К вопросу префиксально-предложного детерминизма / Л. Ферм. – Stockholm : Uppsala, 1990. – 188 с.

В статтю проведено аналіз семантико-синтаксическої організації пропозицій с префіксально-предложної кореляцією смислової різновидності —контактная локалізація: зовнішній контакт: напрям руху на поверхню просторового орієнтира”, виділені непосредственный і опосредствованный типи цієї кореляції, установлені її основні моделі і субмоделі.

Ключевые слова: префіксально-предложная кореляция глагольного предиката, непосредственное / опосредствованное проявление префіксально-предложной кореляции, просторовий орієнтир, директивні відношення.

The article brings to complex polyaspect analysis of semantic as well as syntactic composition of the sentences' –contact localization: exterior contact: motion's direction to the locative landmark's surface" type which contains prepositional and prefix correlation. The direct and mediated variants' spectrum of such the correlation was ascertained consistently. The correlation's sum of the dominant models and submodels was thoroughly examined.

Key words: prepositional and prefix correlation of the verb predicate, direct / mediated prepositional and prefix correlation's representation, locative landmark, directive relations.

УДК 81'367=161.2

Н. П. Гальона

ОСОБЛИВОСТІ СЕМАНТИКО-СИНТАКСИЧНОЇ ВАЛЕНТНОСТІ МОДУСНИХ ПРЕДИКАТИВ

У статті проаналізовано будову вставної модусної частини з предикатами мислення, мовлення та сприймання, здійснено спробу з'ясувати особливості семантичної та синтаксичної валентності модусних предикатів в умовах гіпотетичного висловлення.

Ключові слова: модус, модусний предикат, парентетичний модус, семантико-синтаксична валентність, суб'єкт, об'єкт.

Валентність як семантико-синтаксична категорія та особлива структуроутворювальна властивість предиката постійно перебуває в полі зору синтаксистів. Її дослідження зазвичай тісно пов'язане з аналізом структури речення, визначенням синтаксичних моделей з різними типами предикатів, з'ясуванням семантичних функцій компонентів та семантико-синтаксичних відношень між ними. У сучасному мовознавстві на сьогодні докладно проаналізовано сполучувальні потенції різних типів предикатів та їх вияв у реченні. Проте у синтаксичних розвідках зосереджено увагу передусім на диктумній частині висловлення, яка відображає ситуацію реального позамовного світу, саму подію та її учасників. Водночас у висловленні часто експліковано і розгорнуту модусну частину, центральне місце у якій посідає модусний предикат.

Предикат, який уживається в модусі, за своїми семантичними та синтаксичними властивостями суттєво відрізняється від предиката диктуму. Він характеризується не лише особливостями семантичної валентності, а й специфічним характером її реалізації на синтаксичному рівні у побудові модусної частини.

Конструкції з модусними предикатами частіше формують модус, який з формально-граматичного погляду являє собою головну частину складнопідрядного речення. Семантичні та формальні аспекти цього явища досліджували в українському (Шинкарук В.Д., Доценко О.Л. та ін.) та зарубіжному (Алісова Т.Б., Белошапкова В.А., Черемісіна М.І., Колосова Т.А., Вольф О.М., Гулига О.В., Берегова Т.М. та ін.) мовознавстві. Проте особливості семантико-синтаксичної валентності модусних предикатів у їх реалізації в умовах парентетичного модусу ще не були предметом спеціального дослідження. Водночас аналіз семантико-синтаксичної структури вставного модусу дозволяє виявити особливості речень з експліцитним модусом як знака складної ситуації, способи розгорнутого представлення емоційного та раціонального ставлення суб'єкта мовлення і специфіку реалізації валентних потенцій предикатів в умовах парентетичного модусу. Тому актуальним видається дослідження семантико-синтаксичної структури модусної частини висловлення, вираженої вставним або вставленим реченням, та з'ясування особливостей вияву валентності модусних предикатів у структурі парентетичного модусу.

Мета статті полягає у з'ясуванні особливостей семантичної та синтаксичної валентності предикатів в комунікативних умовах парентетичного модусу гіпотетичного висловлення.

Поняття диктуму та модусу, введене Ш.Баллі, було розвинуто багатьма вченими зарубіжного та вітчизняного мовознавства (Т.Б.Алісова, В.Г.Гак, В.Д.Шинкарук та ін.) і сприяло формуванню стрункої теорії, у межах якої поєднано логіко-семантичний, семантико-синтаксичний та комунікативний аспекти аналізу речення.

Модус як комплекс усіх суб'єктивних значень речення нашаровується на його денотативний зміст і характеризує висловлення з погляду суб'єктивного ставлення мовця до змісту інформації, яке виявляється передусім як модальна (раціональна) або емоційна оцінка. Н.Д.Арутюнова розрізняє чотири типи модусів: перцептивний (сенсорний), ментальний, емотивний і волітивний [3, 109]. Г.О.Золотова визначає набір модусних предикатів, кожний з яких відповідає певній модусній рамці: перцептивний модус утворюють дієслова відчуття і модусні предикативи: *бачити, чути, відчувати, видно, чутно*; функцію ментальних модусних предикатів виконують дієслова знання і